

תקציר הרצאה 13 בסדרת אמנות ספרדית

שנת הלימודים 2019-2020

כל הזכויות שמורות לד"ר גילית איבגי

(תקופת משבר הקורונה)

גוגנהיים בילבאו וחידושה של העיר

בילבאו נמצאת בארץ הבאסקים, עם עתיק יומין המקפיד להדגיש את התבדלות השפה והפולקלור שלו משאר ספרד. היו לכך כזכור גם השלכות של מאבק אלים כנגד מדריד עד שנת 2018 (אפשר לקרוא בעברית בערך אט"א).

בתקופת האימפריה הרומית חבל ארץ זה הוכפף לרומא אחרי שאר ספרד (למפה הקישו ב"גוגל" בעברית ב"תמונות": "שיטחה של הקיסרות הרומית לפי שנים"). בימי הביניים היה שטח זה פטור משליטה מוסלמית בניגוד לשאר חצי האי האיברי.

כבר עמדנו בהרצאה על פיקאסו על האסון שעברה העיירה הבסקית "גרניקה" בשנת 1937.

בילבאו היתה עיר תעשייה מזהמת, העיר שתיירים התאמצו לעקוף. אמנם היו לה ויש לה עיר עתיקה יפה ושוק תוסס ומקסים, אבל זיהום האויר הבריח את התיירים. במקביל גם היה ברור לקראת סוף המאה ה-20 שהתעשייה משנה את פניה ואת אופיה, והעיר נכנסה למשבר והיתה זקוקה למאיץ כלכלי חדש.

פרנסי העיר וכן פרנסי חבל הבאסקים קיבלו החלטה להקפיץ את העיר אל המאה ה-21, בתוך עשור אחד, העשור האחרון של המאה ה-20. מדובר בהחלטה חסרת תקדים, אם כי ברצלונה הדגימה התפתחות בזינוקים כתוצאה מאירוח תערוכות בינלאומיות (וב-1992 גם אולימפיאדה).

Thomas Krens, 1946

קרנס ניהל את קרן גוגנהיים שבסיסה בניו-יורק בדרך חדשנית שיצרה גלובליזציה של המוזיאון, ופתיחת שלוחות כמו עסקיות (אם תקישו את שמו, אפילו בעברית, תגיעו לכתבות כמו "המקדונליזציה של גוגנהיים" ואחרות).

באפריל 1991 ביקר קרנס לראשונה בבילבאו, בתום ביקור בשלוחת גוגנהיים בונציה ולפני החזרה לניו-יורק. מטרתו היתה להדוף את היוזמה הבאסקית המפתיעה להקים בארצם שלוחה של גוגנהיים.

בטרם נמשיך את סיפור המעשה, נציין עוד שתי עובדות צדדיות, מעניינות וחשובות בפני עצמן, וחשובות גם בהקשר ל"גוגנהיים בילבאו".

הראשונה היא ש"גוגנהיים ניו-יורק" הוא המוזיאון הראשון שבו האדריכלות אינה ניאוקלאסית כפי שהיה מקובל, אלא מבנה שהוא עצמו יצירת מופת, של האדריכל פרנק לויד רייט, ובכך מתחילה ההיסטוריה של אדריכלות פוסט מודרנית של מוזיאונים. (עמדתי על כך הן בסדרת "ניו יורק" והן בהרצאה במוזיאון תל-אביב בשם "הבניין הוא העניין").

העובדה השניה היא שלקרן גוגנהיים היה עניין לרכוש את Punta della Dogana ("נקודת המכס") בונציה, ד קרוב למוזיאון פגי גוגנהיים שם, בתחילת שנות התשעים, אבל בסופו של דבר רכש את המבנה ההיסטורי המיליארדר הצרפתי François Pinault (עמדתי על כך בהרצאות והדרכות בהקשר לביאנלה בונציה). ל"גוגנהיים ניו-יורק" היה אם כן עניין להתרחב באירופה.

נשוב אל ציר הסיפור המרכזי:

קרנס הציג בפני הבאסקים תנאים בלתי אפשריים במידה והללו באמת רוצים להקים סניף של גוגנהיים בארצם (הפירוט נשמע היטב בהרצאה).

הבאסקים קיבלו את התנאים, וכעבור שש וחצי שנים נחנך "גוגנהיים בילבאו" שעל שמו יש היום סינדרום בעולם המוזיאונים והתכנון העירוני.

מערכת מטרו (רכבת תחתית)

במקביל לפרויקט המוזיאון נבנתה בבילבאו מערכת מטרו חדשה על ידי האדריכל הבריטי נורמן פוסטר.

https://en.wikipedia.org/wiki/Metro_Bilbao

סרטון שלא הוקרן בהרצאה: (ארוך, 44 דקות, מספיק להתרשם מתחילתו)

<https://www.youtube.com/watch?v=Wlz0H-fA0XI>

צינורות הפלדה ומשטחי הזכוכית האלגנטיים של המערכת הבוקעים מתוך האדמה כלפי חוץ, מהדהדים את סגנון הארט-נובו של פאריז בסוף המאה ה-19. בשני המקרים התהדרה עיר בטכנולוגיה המתקדמת של זמנה. פתיחה ראשונה של מטרו בילבאו היתה בשנת 1995.

למידע נוסף:

[/https://www.fosterandpartners.com/projects/bilbao-metro](https://www.fosterandpartners.com/projects/bilbao-metro)

<https://thebeautyoftransport.com/2016/03/30/the-underground-world-of-norman-foster-metro-bilbao-bilbao-spain>

שדה תעופה

מיזם נוסף שנוצר בבילבאו באותה תקופה היה הקמה של שדה-תעופה בתכנון האדריכל סנטיאגו קלטרואה לו נקדיש את ההרצאה הבאה.

https://en.wikipedia.org/wiki/Bilbao_Airport

הטרמינל בתכנון קלטרואה נחנך בשנת 2000, לבן ומעוצב ככנפי יונה שנחתה על הקרקע. מגדל הפיקוח נראה כציפור טרף זקופה.

מרכז קונגרסים ומוזיקה

בשנת 1994 החל להבנות בעיר החדשה מרכז קונגרסים ומוזיקה בתכנון האדריכלים Federico Soriano and Dolores Palacios. המרכז נחנך בשנת 1999.

https://en.wikipedia.org/wiki/Euskalduna_Conference_Centre_and_Concert_Hall

תחנת הרכבת

בשנת 2006 חודשה תחנת הרכבת של בילבאו, ונוצרו קווי רכבת מהירים למדריד ולפריז.

https://en.wikipedia.org/wiki/Bilbao-Abando_railway_station

מרכז אמנות ותרבות

המעצב והאדריכל הצרפתי פיליפ סטארק Philippe Starck הוזמן לבילבאו להסב ולעצב יקב ישן למרכז אמנות ותרבות אשר נחנך בשנת 2010.

https://en.wikipedia.org/wiki/Azkuna_Zentroa

חידוש איצטדיון הכדורגל

בשנת 2013 הסתים חידוש איצטדיון הכדורגל של בילבאו

https://en.wikipedia.org/wiki/San_Mam%C3%A9s_Stadium (2013)

ובחזרה אל גוגנהיים בילבאו

האדריכל פרנק גרי

אדריכל יהודי אמריקאי, יליד 1929, קנדה. במקור: פרנק אפרים גולדברג. מחשובי האדריכלים האמריקאים החיים, יש האומרים החשוב שבהם.

https://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Gehry

גרי נבחר לתכנן את גוגנהיים בילבאו, והסקיצות הראשונות שהציע נראו דמיוניות. גרי היה מחלוצי התכנון האדריכלי הממוחשב ונעזר בתוכנות של חיל האוויר הצרפתי.

יש לציין שבשנת 1992 הוא יצר בברצלונה פסל דג הקשור למיתוס המחזק גם את הבנת הבניין שבנה בבילבאו. בילדותו היה משתכשך גרי באמבטיה בבית הסבתא, עם הקרפיונים שיועדו לשבת...התנועה האווירודינמית ומעטפת הקשקשים של הדגים, ניכרת היטב בפסלים, בגופי תאורה שיצר, וגם ב"גוגנהיים בילבאו". ראו את פסל הדג, המבקש להזכיר דג זהב אגדי, שבנה בשנת 1992 בברצלונה לכבוד האולימפיאדה:

[/https://barcelonalowdown.com/frank-gehrys-golden-fish-sculpture](https://barcelonalowdown.com/frank-gehrys-golden-fish-sculpture)

דוגמאות לגופי תאורה בצורת דגים:

[/https://www.dezeen.com/2013/01/17/fish-lamps-by-frank-gehry](https://www.dezeen.com/2013/01/17/fish-lamps-by-frank-gehry)

רשימת כל יצירותיו של גרי:

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_works_by_Frank_Gehry

גוגנהיים בילבאו – עסק ענק

גוגנהיים בילבאו הצדיק את הסיכון הכלכלי. ב-12 חודשי הפעלתו הראשונים הוא קיבל 1,300,000 מבקרים, מה שהפך אותו למוזיאון השני בספרד מבחינת מספר מבקרים, אחרי ה"פראדו" במדריד. דמי הכניסה היו מלכתחילה יקרים יחסית, ובשנה הראשונה ההכנסות הגיעו ל-5 מיליון דולר.

מתוך:

Historic cities and sacred sites: cultural roots for urban futures

<http://documents.worldbank.org/curated/en/693441468769796497/His-toric-cities-and-sacred-sites-cultural-roots-for-urban-futures>

הבניין הוגדר על ידי מיטב המומחים כיצירה האדריכלית החשובה של סוף המאה העשרים. הבניין משקף את מגמת הדה קונסטרוקטיביזם של הפוסט מודרניזם.

"תסמונת בילבאו" יצרה גל של בניית או הרחבת מוזיאונים בסגנון פיסולי, מקורי ובלתי צפוי, כולל "מפל האור" באגף החדש במוזיאון תל-אביב.

בעברית:

<https://www.tamuseum.org.il/he/about/buildings-and-architecture/amir-building>

הפסל של ריצ'רד סרה בחלל המרכזי

ריצ'רד סרה Richard Serra, 1938 הוא אמן אמריקאי, ידיד ותיק של פרנק גרי, ומאמין באמנות היוצרת תהליך חברתי. שני האמנים חולקים רקע יהודי. סרה הוא אמן פלדה, היוצר קירות כבדים בהם הוא מטפל כבדפי נייר: מגמיש, מעקם, מעקל, מציב לפעמים בזויות קשות להצבה. בחלל הפנימי של גוגנהיים בילבאו יצר את העבודה "עניין של זמן" או "העניין של הזמן", המנהלת דיאלוג מרתק עם החלל האדריכלי הפיסולי.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Matter_of_Time

<https://www.guggenheim.org/artwork/21794>

מפרנק אל פרנק

כפי שנזכר קודם לכן, בניין המוזיאון הראשון שהתחיל את תופעת אדריכלות המוזיאונים הפוסט מודרנית תוכנן על ידי פרנק לוייד רייט Frank Lloyd Wright, 1867-1959 האדריכל האמריקאי החשוב של המחצית הראשונה של המאה ה-20. בניין המוזיאון הפוסט מודרני החשוב "גוגנהיים בילבאו" תוכנן על ידי פרנק גרי Frank Owen Gehry, 1929, האדריכל האמריקאי החשוב בסוף המאה ה-20. בחלל המרכזי של "גוגנהיים ניו יורק" רמפה ספירלית מרשימה, ובחלל המרכזי של "גוגנהיים בילבאו" סימפניה של גבהים וצורות אדריכליות פיסוליות מאוד חדשניות לאותם הימים.

https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_R._Guggenheim_Museum

https://en.wikipedia.org/wiki/Guggenheim_Museum_Bilbao

פסלים מחוץ למוזיאון

ברחבות השונות סביב המוזיאון מוצבים פסלים גדולים ומשמעותיים בהקשר של פוסט מודרניזם. הידועים והקבועים שבהם הם הפסלים של ג'ף קונס ולואיז בורג'ואה.

Jeff Koons, 1955 אמן אמריקאי המציג תערוכה במוזיאון תל-אביב ממש בזמן כתיבת שורות אלו. עבודותיו גוררות דיון מעמיק בשאלת הקיטש. לצד גוגנהיים בילבאו הוא הציב את "פאפי": קונסטרוקציה מברזל ובה אדמה ופרחים עונתיים. יצירה צבעונית, חייכנית ונעימה.

<https://www.guggenheim.org/artwork/48>

Louise Bourgeois, 1911-2010. תערוכה שלה הוצגה במוזיאון תל-אביב ב-2018. היתה אמנית צרפתייה-אמריקאית שנודעה בפסליה גדולי המימדים הסוריאליסטיים. לצד "גוגנהיים בילבאו" הציבה עכבישת ברונזה ענקית. הפסל מוקדש לאמה של האמנית, והוא מורכב מאוד בתכניו. בתוך עכבישת הברונזה יש ביצי שיש.

<https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/learn/schools/teachers-guides/maman>

תערוכת פסלי אדוארדו צ'ילידה

מוזיאון "גוגנהיים בילבאו" נפתח עם תערוכת הפסל הבאסקי Eduardo Chillida, 1924-2002. צ'ילידה יצר פסלי ברזל מונומנטליים. בקרבת סן-סבסטיאן בארץ הבאסקים, נמצא מוזיאון עם גן רחב ידיים על שמו:

[/https://www.museochillidaleku.com/en/museo](https://www.museochillidaleku.com/en/museo)

סרטונים שהוקרנו בהרצאה:

<https://www.youtube.com/watch?v=XrVVCVJOcvzs>

<https://www.youtube.com/watch?v=LHeelT0W8WE>

<https://www.youtube.com/watch?v=thTecBp0b90>

מאמר אקדמי באנגלית:

[/https://www.jcms-journal.com/articles/10.5334/jcms.7011/print](https://www.jcms-journal.com/articles/10.5334/jcms.7011/print)

במידה ונחוצה הנגשת השמעה – נא לפנות למזכירות